

РАЗГЛЕДАЙТЕ

ВЪВЕДЕНИЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ ЗА ЛЕКТОРА

Добър начин за подготовка на аудиторията е да оцените нивото им на осведоменост за материята, всеки път, когато започнете да обяснявате подтема. Това може да стане с помощта на следния метод:

Провокирайте диалог и създайте динамична атмосфера, като зададете въвеждащи въпроси от сорта на:

- Какво знаете за грамотността?
- В какъв контекст сте се сблъскали с термина грамотност?
- Ами медиите и дигиталната грамотност? Каква е разликата между двете понятия?
- Бихте ли дали някои примери за видове грамотност?
- Какво е „функционална неграмотност“ и как тя влияе върху възприемането на информация?
- Знаете ли кои са основните фактори, водещи до подобряване на ниво на дигитална медийна грамотност?
- Кои социални и възрастови групи и т.н. са по-податливи на дезинформация?
- Как бихте описали „медийно неграмотния“ човек?
- Запознати ли сте с идеята за ученето през целия живот и за неговата полза?

РЕЧНИК

Грамотност: 1. способност за четене и писане; 2. грамотността се отнася и до знанията по определен тема или определен тип знания. (Cambridge Dictionary)

Функционална грамотност: Лице, което може да участва във всички онези дейности, за които се изисква грамотност за ефективното функциониране на неговата група или общност, както и за да му позволи да чете, пише и изчислява за да продължи неговото развитие и това на общността. (ЮНЕСКО)

Медийна грамотност: Медийната грамотност се отнася до всички технически, познавателни, социални, граждански и творчески способности, които ни позволяват да имаме достъп, да разбираме критично и да взаимодействаме с медиите. Тези възможности ни позволяват да упражняваме критично мислене, докато участваме в икономическите, социалните и културните аспекти на обществото и играем активна роля в демократичния процес. Тази концепция обхваща всички видове медийни взаимодействия (телевизия, радио, преса, интернет, социални медии) и адресира нуждите на всички възрасти. („Mapping of media literacy practices and actions in EU-28, European Audiovisual Observatory“, Страсбург, 2016 г.)

Учене през целия живот: Всяка целенасочена учебна дейност, която се извършва непрекъснато или периодично с цел подобряване знания, умения и компетентност. (European Commission, 2000)

Неофициално обучение: Обучение, което не се осигурява от образователна или обучаваща институция и обикновено не води до сертифициране. То обаче е структурирано (по отношение на неговите цели, времето за учене или учебна помощ). Неофициалното обучение е целенасочено от гледна точка на обучаващия се. (Cedefop, 2014)

Неформално учене: Учене в резултат на ежедневни дейности, свързани с работа, семейство или свободно време. Не е организирано или структурирано по отношение на цели, време или учебна помощ. Неформалното учене в повечето случаи е неволно от гледна точка на учащия се.

Просуматор: Клиент, който помага на компания да проектира и произвежда своите продукти. Думата е образувана от думите „производител“ и „консуматор“. (Cambridge Dictionary)

ГРАМОТНОСТ И МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ: КОНЦЕПЦИЯ И СТАТИСТИКА

Когато говорим за **грамотност** в контекста на днешния ден, често дискусиата ще ни отведе направо към **дигиталната грамотност** и **медийната грамотност**, тъй като дигиталните инструменти, медийната среда и цифровата революция създават нормите и рисуват света такъв, какъвто го познаваме днес - чрез медиите, в академичния и формален образователен контекст, в европейските градски зони, до назоваването само на няколко общи черти. Изхождайки от тази гледна точка е лесно да забравим, че в света днес има неравномерно ниво на развитие и че все още има места , където **дигиталната грамотност** не е норма - на някои места дори не можем да разглеждаме **грамотността** като норма, тъй като все още има **неграмотни** и **функционално неграмотни** хора, както ще научим и по-нататък заедно.

За да разберем смисъла на **медийната грамотност**, ще започнем с дефинирането на основният елемент: терминът **грамотност**, разбиран главно като „способността да четем и пишем“. (Cambridge Dictionary) Това първо ниво на грамотност се разглежда като **основна грамотност**. Второ значение на термина разкрива фактът, че **грамотността** също се отнася до познанията, по конкретен предмет или до определен тип

знания (Cambridge Dictionary). Това показва, че грамотността може да бъде свързана със специфичен отрасъл на знание и по този начин да се разбира като експертиза в

определена област, като например финанси - **финансова грамотност** или ИКТ - **компютърна грамотност**. В светлината на това второ значение на термина **грамотност**, можем да заключим, че **грамотността** също означава **компетентност** в конкретна област. Разбира се, **компетентността** варира значително, когато говорим за **основната грамотност** и **медийната грамотност**.

Започнахме с разговор за един вид грамотност, който е вратата към света на знанието, и в крайна сметка заключихме, че има много видове грамотност, контекстуални употреби и по-специално социокултурни условия. Дейвид Малоус описва този аспект на термина в статията си „Какво е „Грамотност?“, На уебсайта на платформата EPAL: „[...] грамотността е силно контекстуална - това, което се изисква от нас, по отношение на нашата грамотност, е винаги в определен контекст, в определена социокултурна обстановка. Още повече, стана честа практика да се обръща внимание на **грамотностите**, а не на **грамотността** за да се наблегне на факта, че грамотността е социална практика и ето защо няма нито една форма на грамотност, която да е универсална за всички. Вместо това всички имаме нужда (и използваме) различни грамотности в зависимост от нашата социална или професионална група (например медицински сестри, тийнейджъри, академици); видовете дейности, в които се занимаваме (например пазаруване, занимаване с бюрокрация, учене и т.н.); и различните социални и институционални контексти, в които действаме (училище, работа, дом и т.н.).”¹

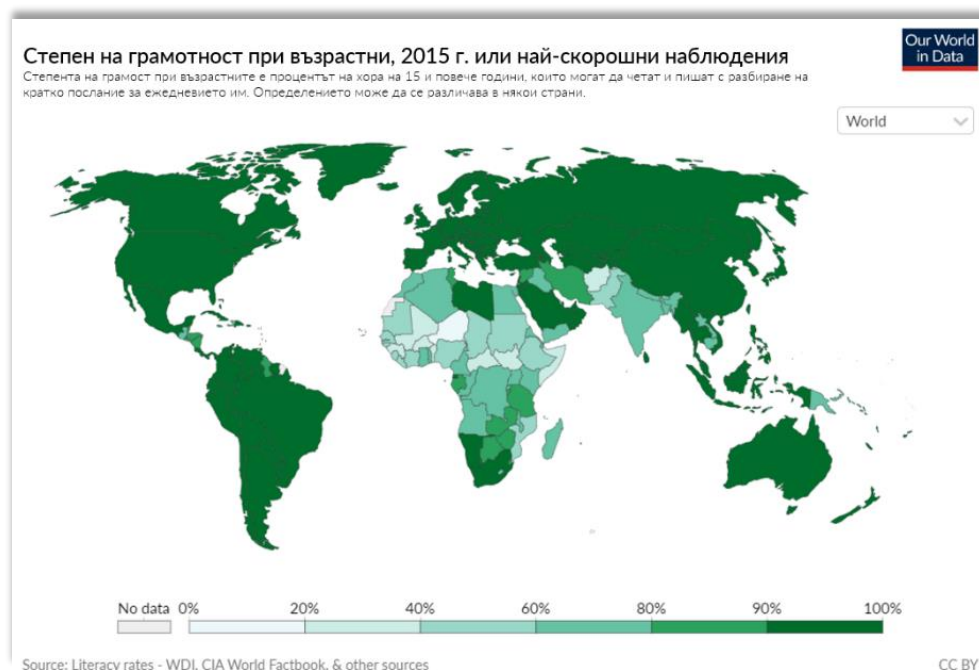
Когато разглеждаме темата за грамотността, трябва да се вземе предвид и обратното явление: неграмотността, като липса на умения за четене и писане. Да си напълно неграмотен стана доста рядко, но функционалната неграмотност все още е сериозно предизвикателство. Според ЮНЕСКО човек е функционално неграмотен, ако не може да „участват във всички онези дейности, в които се изисква грамотност за ефективното функциониране на неговата група и общност, както и за да му позволи да използва четенето, писането и изчисляването за да продължи своето собствено развитие и това на общността “. С други думи, да бъдеш функционално неграмотен означава да не можеш да използваш основните способности за четене и писане за да се справяш с ежедневните предизвикателства.

За водещите съвременен европейски живот в градска среда хора е доста трудно да разберат факта, че все още има неграмотни хора по света (дори в Европа), които нямат никакъв или имат много малък достъп до сферата на медийна грамотност като цяло. През 2015 г. в много страни над 95% от хората на възраст над 15г. са имали основни умения за огромяване: „могли са да четат и пишат с разбиране на кратко послание за тяхното ежедневие “. Този процент стои точно до 20-те % грамотност, срещан в някои области на света, според цитираното по-долу проучване.

Според същия източник, нивата на грамотност „[...] са се повишили драстично само през последните два века: докато през 1820г. само 12% от хората по света са могли да четат и пишат, наскоро делът се е обърнал: през 2016 г. само 14% от световното население е останало неграмотно. През последните 65 години глобалната грамотност се увеличава с 4% на всеки 5 години - от 42% през 1960 г. до 86% през 2015 г. “²

¹ Източник: <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/what-literacy>

² Макс Розер и Естебан Орtiz-Оспина (2020) - "Грамотност". Публикуван онлайн на OurWorldInData.org. взет от: <https://ourworldindata.org/literacy>

Заслужава си да се отбележи, че няма общоприето определение на **медийната грамотност**, ето защо може да намерите много дефиниции със сходна гледна точка. Ще започнем процеса по дефиниране на тази концепция с определението, дадено от експертната група по медийна грамотност на ЕС, тъй като то засяга всички основни аспекти, които открихме в различни други определения: „**Медийната грамотност** се отнася до всички **технически, познавателни, социални, граждански и творчески способности**, които ни позволяват да имаме **достъп**, да разбираме критично и **да взаимодействем с медиите**. Тези възможности ни позволяват да упражняваме критичното си мислене докато участваме в икономическите, социалните и културните аспекти на обществото и играем активна роля в демократичен процес. Тази концепция обхваща всички видове медийни взаимодействия (телевизия, радио, преса, интернет, социални медии) и адресира нуждите на всички възрасти.“³

Това определение обхваща набор от ключови принципи, които се срещат в повечето други дефиниции: да имаме едновременно техническите умения и критичното разбиране на медиите, докато ги използваме в различни аспекти от нашия живот, които да улеснят съществуването ни в обществото. С други думи, ние обучаваме медийната си грамотност чрез усъвършенстването на различен набор от умения, за да можем да оценим критично медийните съобщения и да имаме активна роля в информационното общество, под влияние на широкоразпространените дигитални технологии.

Тъй като медийната грамотност е в тясна връзка с дигиталната грамотност, е необходимо да посочим разликата между двете: докато **медийната грамотност** се

³ Източник: “Mapping of media literacy practices and actions in EU-28 by the European Audiovisual Observatory”, Страсбург, 2016 г

отнася до всички видове медии, видно от дефиницията по-горе (телевизия, радио, преса, интернет, социални медии), то **дигиталната грамотност** се отнася само за цифровите средства за комуникация.

Дигиталната грамотност е възможно да е част от **медийната грамотност**, въпреки че според някои хора, ще са необходими специфични умения заради мрежовото общуване и взаимодействие.

Като цяло **медийната** и **дигиталната** грамотност предполагат придобиване на един и същи набор от умения:

- **Технически или практически и функционални умения**> способност за достъп и използване на (дигитални) медии;
- **Критично мислене и оценка**> способност да анализира и подбира точната информацията;
- **Сътрудничество и добра комуникация**> необходими за постигане на мрежовото общуване и взаимодействие;
- **Културно и социално разбиране**> необходимо за установяване на обща основа за сътрудничество и мрежово общуване;
- **Творчество**> уменията в областта на медийната и дигиталната грамотност дават възможност да се създава съдържание;
- **Комуникационна етика**> общи ценности, основани на норми от практиката;
- **Сигурност и безопасност**> безопасно използване на технологиите (особено на интернет).

Едно от предизвикателствата, когато говорим за дигиталната грамотност, е да разбираме важността за придобиването на описания по-горе набор от умения, за да се придържаме към логически ред на стъпките и да станем истински дигитално грамотни и напълно функциониращи, уверени членове на дигиталното общество.

Грамотността, както знаем, е този сравнително скорошен продукт на модерната епоха. Още по-очевидно е, че **без основна грамотност човек не може да има медийна грамотност**. Макар и значителен брой от хората не са пряко свързано със сферата на медийната грамотност, те също са засегнати от явления като дезинформация, които възникват и се разпространяват посредством цифрови средства и средства за масова информация. Този вид явления работят на общностно ниво : те започват и / или се разпространяват чрез средства, споменати по-горе, но в крайна сметка те се пренасят от индивид към индивид и от общност към общност, използвайки всички средства на комуникация. Неграмотните, функционално неграмотните и медийно неграмотните са обречени да станат жертва на дезинформацията, защото нямат средствата за борба с нея - тези категории са най-уязвими от изкривената, неточна или и погрешно представена информация. Ще откриете някои от профилите на тези уязвими категории в следващия раздел, за да разберете по-добре поведението им относно дезинформацията.

ПРОФИЛ НА ВЪЗРАСТНИ С НИСКА МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ

Никой не е напълно имунизиран срещу дезинформация, независимо от неговото ниво на медийна грамотност. Така е защото, както ще видите в следващите раздели, измамите често са ловко проектирани да заобикалят критичното мислене и са насочени към емоционални, а не логически реакции. Без съмнение обаче някои профили са в по-голям риск да бъдат повлияни от разпространението на невярна информация. Изградихме три различни профила на хора, попадащи в следните категории:

- Младежи: 19-30 години
- Зрели хора: 31-65 години
- Възрастни хора: 65+ години

⁴

ПАВЕЛ

на 22 г.

След като получил задължителното образование, Павел не е имал възможност да продължи да учи и да постъпи в университет.

В резултат на това мотивацията му е спаднала и той работи само от време на време като доставчик.

Павел чете много малко книги и вестници и прекарва много време в социалните мрежи или гледа видео в YouTube.

Той не се доверява на традиционните медии или специфичните за сектора списания с техните дълги и сложни статии.

От друга страна, той вярва в много конспиративни теории, които споделя ежедневно в профила си във Facebook чрез разгорещени публикации, молейки последователите си да разпространяват думите му.

Днес той е категоричен привърженик на теорията, която твърди, че 5G технологията подпомага разпространението на коронавирус, въпреки че това е категорично отхвърлено от научните общности.⁴

⁴ Източник: <https://www.bbc.com/news/52168096>

МИХАИЛ

на 50 г.

Той има добро семейство и две деца.

Неговият син и дъщеря, които сега навлизат в юношеските си години, въвежат Мишо в света на социалните мрежи.

Отначало той е скептичен, тъй като никога не се разбирал с дигиталния технологии и винаги е обвинявал хората, че прекарват толкова много време пред екрана.

Няколко месеца по-късно той получава като подарък чисто нов, бърз и лесен за използване смартфон.

Той започва да търси приятелите си в социалните мрежи и създава няколко чат групи за разговори с тях.

В рамките на тези групи Мишо споделя и получава много новини, препратени съобщения и мемове от несигурни източници, които носят противоречиви твърдения за политиката, обществото и науката.

Сега той непрекъснато проверява смартфона си като социалните мрежи и неговия кръг от приятелите са се превърнали в основния му източник на информация.

Когато Мишо за пръв път чува за концепцията за „Склонността за потвърждаване“, той смята, че това е пълна глупост.

МАРИЯ

на 86 г.

Мария е родена през 1934 г. Нейното детство се развива по време на Втората Световна Война, далеч от всякакви медийни източници с изключение на няколко оскъдни вестника.

Тя получава първия си телевизор, на 34 годишна възраст и до ден днешен той си остава надеждния източник на информация и напътствия в живота и. Не знаем колко от нейните житейски решения са се основали на нещо, което тя е научила от телевизията.

52 години по-късно тя все още разказва истории на хора от телевизионни сериали, сякаш са се случили в истинския живот.

Мария вярва на всичко, което вижда в новините. Тя също е и чудесен разпространител на новини, тъй като тя ги споделя с всеки, който желае да я слуша.

Интересното е, че същото важи и за книгите: написаното слово има еднакво силно въздействие върху нея и тя не схваща значението на жанра „фантастика“. "Защо някой би си правил труда да напише нещо, ако не е вярно?", спори баба Мария.

„Ако е написано или ако го кажат по телевизията, то трябва да е вярно“, констатира тя.

Дигиталната епоха е паралелна вселена за Мария. Технологии, различни от телевизора и стационарния телефон, също са пълна мистерия.

Тя обаче би се радва да измени племеницата си ползвайки FaceTiming, стига някой млад роднина да е готов да помогне.

В света на Мария медийната среда е това, което прави посланието достоверно.

НАСОКИ ЗА ЛЕКТОРИТЕ

Скицирането на профилите на обучаващите се винаги предполага известна степен на стандартизация докато изграждате различните видове персонажи.

Можете ли да се сетите за други типове персонажи, които бихте определили като уязвими към дезинформация? Как бихте ги описали?

Опитайте се да изградите още три профила на персонажи според знанията и опита си с обучаващите се възрастни. След това използвайте тези измислени герои, за да проектирате персонализирани стратегии за тяхното обучение, така че да подобряват уменията им за медийна грамотност.

Как бихте променили подхода си? Бихте ли приели различни методологии или ще ползвате един универсален метод?

Използвайте тези примери, за да практикувате с различните целеви групи, които ще откриете във вашите класове. Ако прецените, че е подходящо, можете също да ги представите на учениците ви, за да повишите разбирането им как различните профили са засегнати от дезинформация.

ЗНАЧЕНИЕТО НА УЧЕНОТО ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ И МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ В КОНТЕКСТА НА ЕС

Ученето през целия живот е често срещано понятие, използвано от институциите на ЕС, работещи в областта на образованието и обучението. То поставя основата на ключов компонент за участието в демократичния живот на цялата европейска общност.

Основното определение за учене през целия живот може да се проследи в „Меморандума за учене през целия живот“, издаден от Европейската комисия през 2000 г. с цел да се започне дебат в цяла Европа относно цялостна стратегия за прилагане на ученето през целия живот на индивидуално и институционално ниво. Тази концепция там е описана като „[...] всички постоянно протичащи, целенасочени учебни дейности, извършвани с цел подобряване на знанията, уменията и компетентността. [...] Всички хора, които живеят в Европа, без изключение трябва да имат равни възможности да се адаптират към нуждите на социалните и икономическите промени и да участва активно във формирането на бъдещето на Европа. Терминът „учене през целия живот“ обръща внимание към времето: учене през целия живот, непрекъснато или периодично.“⁵

Дискусиите около темата започват все повече да се фокусират върху критичното значение на човешката мотивация. Тя разкрива какъв е **вътрешният тласък** и

⁵Меморандум за учене през целия живот на Европейска комисия 2000 г.

доброволният ангажимент на всеки човек за учене. А това от своя страна са факторите, които постигат неговата ефикасност. Хората научават нещо добре, когато са истински мотивирани да го направят. В този контекст неофициалното обучение и неформалното учене (възникващо далеч от конвенционалното училище или академични условия) попадат под прожекторите на научните изследвания и иновации в образованието заедно с търсенето на най-добрите методологии, които да направят възможно този вид обучения да се зародят и наложат. Това би довело до по-пълнен и точен профил на компетенциите на хората, взимайки предвид множеството аспекти на усвояването на знания.

Ученето през целия живот предполага постоянна ангажираност и готовност за поемане на нови предизвикателства както на работа, така и в рамките на нашия личен и социален живот. Ангажиментът на учене включва и необходимостта да се информираме и да сме в крак с най-новите новини и факти. И разбира се, възможността за достъп, четене и разбиране на представената информация.

David Parkins

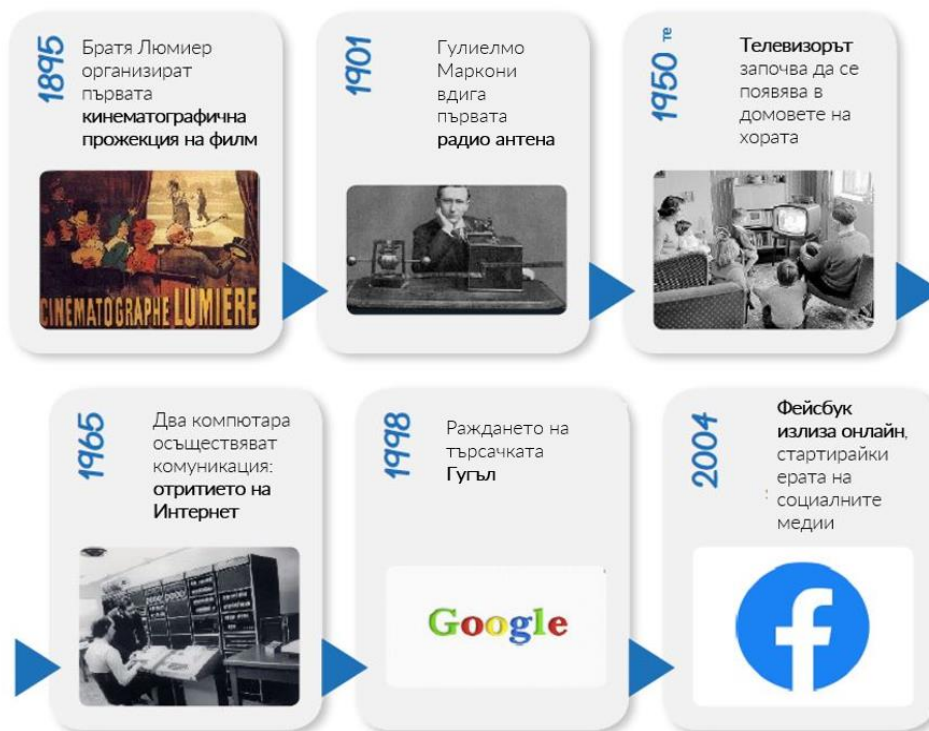
Източник: <https://www.economist.com/leaders/2017/01/14/equipping-people-to-stay-ahead-of-technological-change>

Тук медийната грамотност има силна връзка с ученето през целия живот. Медиите могат да бъдат определени като **средства за комуникация на голяма (или огромна) аудитория** и не бива да приемаме тяхната разбираемост за даденост, особено когато вземем предвид бързите темпове, с които се характеризира тяхното развитие през последните няколко години. ЕС определи медийната грамотност като „[...] възможността за достъп, критично мислене и разбиране както и взаимодействието с различните медии (телевизия, радио, преса), и техните канали за разпространение (традиционен, интернет, социални мрежи)”⁶, отговарящи на нуждите на всички възрасти.

Процесът на дигитална трансформация силно повлия на света на медиите, дотолкова, че сега те са събрани под общ термин „дигитални медии“. Основните стъпки на прехода от аналогово към цифрово поддържани медии, обхвана целия 20-ти век, със забележително ускорение на технологичното развитие през втората му половина. Диаграмата на следващата страница илюстрира основните етапи на този процес, въпреки че всички знаем, че можем да намерим много други стъпки и факти между всяка от илюстрираните на диаграмата по-големи стъпки. **Дигитални медии и начина, по който ги използваме се променя бързо.** Помислете само за огромната промяна, донесена от интернет и социалните мрежи, която позволи на потребителите да

⁶ Източник: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-literacy>

сменят пасивната си роля с нова активна такава. Старият модел на потребление на новини (едностранното предаване на новинарски елементи посредством публикация или излъчване по радио и телевизия към аудитория) е вече остарял, надминат от нов модел, в който потребителите са превърнати **просуматори**. Това е сравнително нов термин (въведен през 1980 г. от американския футурист Алвин Тофлер), който съчетава думите „производител“ и „консуматор“, като ефективно описва как хората в социалните медии стават едновременно производители и потребители на информация, ангажирани с широк кръг от дейност по публикуване и споделяне на новини.

Процесът по дигитална трансформация идва заедно с **много нови възможности**, но и с няколко нови, **свързани с него, отговорности**. Лошата или повърхностната употреба на дигитални инструменти може да доведе до отрицателни или дори до вредни последици в реалния живот. "Фалшивите новини", дезинформацията и грешната информация могат веднага да достигнат до всяко кътче на земното кълбо, пътувайки през глобалната мрежа, с постоянно нарастващо въздействие.

И кой знае какво още предстои? Кое ли ще бъде следващото голямо смущение в дигиталните медии?

Каквото и да е то, уменията за медийна грамотност в контекста на ученето през целия живот (т.е. уча се да уча) ще бъде решаващият образователен инструмент за всеки гражданин, за да бъде в крак с бързите промени.

Източници на снимки:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Cin%C3%A9matographe_Lumi%C3%A8re.jpg
2. https://ethw.org/Guglielmo_Marconi
3. <https://www.flickr.com/photos/brizzlebornandbred/9283849102/sizes/m/>
4. <https://computerhistory.org/blog/the-earliest-unix-code-an-anniversary-source-code-release/>
5. <https://money.cnn.com/gallery/technology/2015/09/01/google-logos/6.html>
6. <http://blog.logomyway.com/facebook-logo-history-company/>

НАСОКИ ЗА ЛЕКТОРИТЕ

Използвайте диаграмата за еволюцията на медиите, за да започнете брейнсторминг сесия на тема как понятието „дигитална медийна грамотност“ се променило през последния век.

Помолете своите ученици да работят в група и да измислят различни дефиниции на дигитална медийна грамотност на база на основните технологични постижения, посочени в диаграмата.

И накрая, помолете ги да напишат какво означава „дигитална медийна грамотност“ за тях днес.

Какво забелязвате, ако сравните всички различни дефиниции и тяхната еволюция?

Какво може да означава „дигиталната медийна грамотност“ в бъдеще?

Подчертайте ролята на ученето през целия живот и защо е от решаващо значение изграждането на безопасна среда за почтено използване на дигиталните медии, които трябва да са от полза за цялото общество.